ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ ПОРУШЕННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Максимець Світлана Миколаївна
кандидатка психологічних наук, доцентка
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти
Чугаєвська Олена Адамівна
здобувачка вищої освіти магістерського рівня
за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Сучасний стан розвитку дітей дошкільного віку характеризується зростанням кількості порушень мовленнєвого розвитку різного ступеня вираженості. Особливу увагу фахівців (Ю. В. Рібцун, Е. Я. Данілавічютє,

З. С. Мартинюк) привертають діти 5-6 років, у яких спостерігається недостатня сформованість звукової сторони мовлення, що проявляється у порушеннях звуковимови та несформованості фонематичних процесів [1, 3].

За результатами вітчизняних і міжнародних досліджень, частка дітей дошкільного віку з порушеннями вимови становить у середньому 25 - 30%. Водночас науковці (Л. О. Калмикова, Г.Якимчук, Peter J. Chung, Dilip R. Patel, Iman Nizami) наголошують, що труднощі під час опанування навичок читання і письма виникають не у всіх дітей із дефектами звуковимови, а переважно у тих, у кого ці порушення пов'язані з недостатньою сформованістю фонематичного сприймання, аналізу та синтезу [2, 4, 5]. Отже, основа для виникнення труднощів опанування писемного мовлення може формуватися ще в дошкільному віці, що зумовлює необхідність своєчасного виявлення відповідних показників ризику та проведення профілактичної роботи.

Метою емпіричного дослідження було визначення рівня сформованості функціональних компонентів готовності до оволодіння писемним мовленням в дітей старшого дошкільного віку, які можуть свідчити про ризик виникнення порушень писемного мовлення.

У дослідженні взяли участь діти старшого дошкільного віку Діагностична робота охоплювала три блоки:

1. Дослідження фонетико-фонематичної сторони мовлення;

2. Дослідження стану моторики та графо-моторних навичок у дітей старшого дошкільного віку;

3. Дослідження просторової орієнтації, зорового гнозису, зорової пам'яті та контролю.

Для дослідження показників ризику виникнення порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного віку було використано оцінні критерії: включення дитини в роботу, інтерес до завдань; розуміння поставленого завдання; правильність та швидкість виконання завдання; здатність до самоконтролю в процесі виконання завдань; особливості виконання завдань методик; здатність до сприймання і використання допомоги; працездатність.

Результати дослідження фонетико-фонематичної сторони мовлення засвідчили, що високий рівень її сформованості мали 6% дітей, достатній - 22%, середній - 50%, низький - 22%. Найбільші труднощі виявлено під час виконання завдань на фонематичний аналіз: високий рівень продемонстрували 6% дітей, достатній – 17%, середній – 50%, низький – 28%. Рівень сформованості фонематичних уявлень характеризувався такими показниками: високий –11% дітей, достатній –22%, середній - 50%, низький – 17%.

За результатами обстеження дрібної моторики високий рівень виявлено у 6% дітей, достатній - у 22%, середній - 50%, низький - 22%. Під час дослідження зорово-моторної координації високий рівень продемонстрували 6%, достатній – 17%, середній – 56%, низький -22%. У графічному завданні «Дім-дерево-людина» високий рівень мали 6% дітей, достатній - 22%, середній - 50%, низький -22%.

Дослідження просторової орієнтації засвідчило, що високий рівень сформованості відповідних навичок продемонстрували 6% дітей , достатній - 22%, середній -50%, низький - 22%. Під час орієнтування на аркуші паперу високий рівень виявлено у 6% дітей, достатній - у 28%, середній -у 44%, низький

- у 22%. За результатами дослідження зорового гнозису високий рівень встановлено у 11% дітей, достатній - у 28%, середній - у 44%, низький- у 17%. Зорову пам'ять на високому рівні продемонстрували 6% дітей, на достатньому - 22%, на середньому - 56%, на низькому - 17%.

Результати емпіричного дослідження свідчать про недостатню сформованість окремих функціональних компонентів готовності до оволодіння писемним мовленням у частини дітей старшого дошкільного віку. Встановлено, що найбільш виражені труднощі спостерігаються у сфері фонематичного аналізу, дрібної моторики, зорово-моторної координації, просторового орієнтування на аркуші паперу та зорової пам'яті. Виявлені особливості можуть ускладнювати формування звуко-буквених зв'язків, засвоєння графічних образів букв, просторову організацію письма та координацію рухів руки.

Отримані дані підтверджують необхідність комплексного оцінювання та корекції виявлених порушень із виходом за межі виключно звукової сторони мовлення. У перспективі подальших досліджень ми вбачаємо розробку та апробацію цілісної корекційно-профілактичної програми, спрямованої на паралельний розвиток фонематичних процесів, моторики та просторових функцій у старших дошкільників. Практичну основу цієї програми становитимуть спеціально підібрані дидактичні ігри на розрізнення звуків, звуковий аналіз і синтез слів; вправи на вдосконалення графомоторних навичок і зорово-моторної координації (пальчикова гімнастика, ліплення, шнурування, графічні вправи, малювання за зразком та копіювання геометричних фігур), а також завдання на просторову орієнтацію на аркуші паперу. Переконані, що систематичне застосування таких методів створить надійне підґрунтя для успішного навчання дітей у школі та дозволить суттєво мінімізувати ризики виникнення труднощів писемного мовлення ще на дошкільному етапі.

Список використаних джерел

1. Данілавічютє Е. А., Мартинюк З. С. Подолання труднощів письма: навч. посіб. - Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2025. 120 с.
2. Калмикова Л. О. Перспективність і наступність в навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгвометодичний виміри : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2017. 448 с.
3. Рібцун Ю. В. Корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : навч.-метод. посіб. Київ : Педагогічна думка,2014. 238 с.
4. Якимчук Г. Порушення писемного мовлення: розпізнати й попередити. Дефектолог. 2019. N 3. С. 43-49.
5. Chung Peter J., Patel Dilip R., Nizami Iman. Disorder of written expression and dysgraphia: definition, diagnosis, and management. Translational Pediatrics. 2020 Vol. 9, suppl.1: P. S46-S54, URL: https://tp.amegroups.org/article/ view/34093/28322.